

latvijas architektūra

ARNIS KLEINBERGS ARHIS CSDD VILLA FBO TERMINĀLIS VENĒCIJAS BIENNĀLE

108 | LA125 VĒSTURE

Zilās gvardes nama
iluminācija, Rīgā, Mārstaļu
ielā. 1782. Zids, guaša.

Impērijas svētku dekorācijas un iluminācijas Rīgā 18.–19. gs.

TEKSTS AJA TAIMIŅA, DR. PHILOL. FOTO ARHĪVA MATERIĀLI

«Dodiet ķeizaram, kas ķeizaram pienākas...»

Rīga 1764. gada 15. jūlijā gaidīja nesen kronētās Krievijas imperatores Katrīnas II ierašanos. Vizīte bija apvērsuma laikā varu ieguvušās valdnieces pirmais oficiālais ceļojums jeb Visaugstākais (kronēšanas) ceļojums (высочайшее (венценосное) путешествие), viņas varas leģitimizācijas un monarha tēla sakralizācijas akts¹. Ridzinieki «ar dzivinošu prieku un cerību pilni redzēja viņas imperatorisko majestāti ienākam pilsētā pa Smilšu vārtiem. To priekšā bija ierīkoti goda vārti, tiem bija plata vidus arka un divas sānu daļas. Vārtu priekšpilsētas pusē [...] to portālu turēja četras romiešu ordena kolonnas. Frontispīsa glezna attēloja majestāti zem baldahīna, pilnā augumā stāvēt pie galda, uz kura gul kronis un valstsābols. Tā priekšā ceļos Pazemība, ar pilsētas ģerboni vienā rokā un lūgumrakstu otrā. Aizmugurē stāv Uzticība ar liesmojošu sirdi un Auglība. Iesānis atrodas pilsētas prospekts. No mākoņiem Labdarība kaisa ziedus un augļus no pilnības raga. [...] Vīrs gleznojuma augšmalā redz Famu ar trompeti un palmu zaru [...], abos stūros stāv Krievijas divgalvu ērglis. Zem gleznojuma vārtu vidū uzraksts uz melna fona En dextra Fidesque. Sānu vārtiem ir zili vairogī ar zilzelta monogrammu CA. Sienas ir greznotas pa daļai ar ziedu vijām un festoniem, pa daļai ar figūrām, kas atveido Tālredzību ar spoguļi, Pastāvību, Pārticību un Gudrību Pallādas tēlā. [...] Iekšpusē vārti bija apgleznoti ar aleju perspektīvām, fontāniem un sieviešu hermām, bet augšā lidinājās amori ar vainagiem.»²

Valdnieku ierašanos reglamentēja ceremoniāls, bet dažādo norišu organizāciju un tātad arī apmaksu uzņēmās pilsētas pārvalde, pilsoņu apvienības un personas. Rituaļu jēga bija demonstrēt monarha, pārvaldes un pilsoņu

vienprātību, apliecinot lojalitāti. Ceremoniālā būtiska loma bija notikumam par godu radītājām dekoratīvajām būvēm, kas pārvērta un greznoja pilsētas ielas, laukumus un namus. Katrīnai II tika uzbūvētas trīs bagāti dekorētas triumfa arkas jeb goda vārti – pie Ādažiem, Smilšu vārtiem un Rātsnama. Kultūras ģeogrāfija pilsētas tēlu un norises tajā interpretē kā simbolisku ainavu, kas nav tikai estētiska kategorija. Pilsētvide, tāpat kā ainava, ir arī teātris, darbs, politika, vara, prece un kultūras kapitāls, kā apgalvo Edmunds V. Bunkšs³. Kultūrģeogrāfijas metode šķiet kā radīta urbāno svētku ceremoniālu un to dekorāciju pētījumiem, tie īpaši runājot par hierarhiskajai sabiedrībai ārkārtīgi nozīmīgajiem impēriskajiem valsts svētkiem (monarhu dzimšanas un kronēšanas svētkiem) un valdnieku vizītēm. Kopš iekļaušanas Krievijas impērijā (1710) Rīga, izrādot visaugstāko godu, ir uzņēmusi imperatorus: Katrīnu II (1764. g. 9.–15. jūlijā⁴), vairākkārt – troņmantnieku lielkņazu Pāvilu Petroviču (vispirms kopā ar Prūsijas princi Heinrihu I, kopā ar abiem dēļiem 1797. g. 22. maijā. Aleksandrs I Rīgā uzturējās 1802. g. 24.–26. maijā, 1815. g. novembrī, 1818. g. 28. augustā, arī Nikolajs I vairākkārt apmeklēja Rīgu, Aleksandrs II uzturējās Rīgā 1856. g. 25.–27. maijā, un 1860. g. 1.–5. augustā Rīgu apmeklēja troņmantnieks Nikolajs Aleksandrovičs ar brāli lielkņazu Aleksandru Aleksandroviču (vēlāko Aleksandru III), trīs dienas Rīgā pavadīja arī pēdējais Krievijas cars Nikolajs II (1910. g. 15.–17. jūlijā).

Aprakstī⁵ liecina, ka Rīgā, tāpat kā visā Krievijas impērijā, ik gadu ar iluminācijām vai arī pieticīgāk – ar sarīkojumiem, runām un dievkalpojumiem – atzīmēja monarhu ģimenes locekļu piedzimšanu, valdnieka dzimšanas un kronēšanas gadskārtas, piemēram, Annas Joanovnas kronēšanu (1730. g. maijā) un kronēšanas desmitgadi (1740.28.IV)⁶, Elizabetes Petrovnas 32. dzimšanas dienu (1741.18.XII), viņas vārdadienu (1742.5.IX) un kronēšanas gadskārtu (1742.25.IV un citos gados), Katrīnas II kronēšanu (atzīmēta ar apgaismošanu 1762.19.IX); Rīgā astoņu dienu garumā 1777./1778. gada mijā svinēja nākamā Krievijas imperatora Aleksandra I piedzimšanu 1777. g. 12. decembrī, imperatora Nikolaja I kronēšanu (1826. g. 2.–4. septembrī), kā arī jaunu vietvalžu stāšanās amatā – 1793.3.I par godu Vidzemes un Kurzemes Vietniecības vadītājam Nikolajam Reppinam ticis dekorēts un iluminēts rātsnams. Ar īpašu vērienu atzīmēja 100 gadi, kopš Rīga un Vidzeme bija nonākušas zem Krievijas sceptra (1810. g. 2.–4. jūlijs), Krievijas 1000 gade 1862. g. 8. septembrī tika atzīmēta saurākā lokā. Pilsēta pārvērtās, pateicoties svētku dekorācijām, gaismām, lielgabalu kanonādei, mūzikai un zvanu skaņām, karogiem, ugunošānām, mejām, skuju un ziedu vijām. Ielas un laukumu pildīja svinīgi korteži, karietes (Katrīnas II svītā bija 20 karietes un kopā 400 zirgu), gvardes jātnieki, grezni ģērbtu lauzu pulki un meitenes, kas kaisa rozēs. Tika rīkoti dievkalpojumi, balles, izrādes, mielasti tautai un patriciešiem. Svētku daudzveidīgās norises visiem līdzekļiem iesaistīja skatītājus un dalībniekus. Tomēr tas bija islaicīgs krāšņums, gluži kā mirāža, kam bija lemts pastāvēt ilgākais nedēļu. Par svētku gaitu liecina apraksti, kuru sūtība bija saglabāt nākotnei stāstu par krāšņo notikumu un tā dalībniekiem. Tajos fiksētas norises, skaidroti klātesošie uzraksti, detalizēti aprakstītas dekorācijas, vissvarīgāko notikumu – monarha kronēšanu – dokumentēja lielformāta kronēšanas albumu gravīru sērijās. Izcilākie

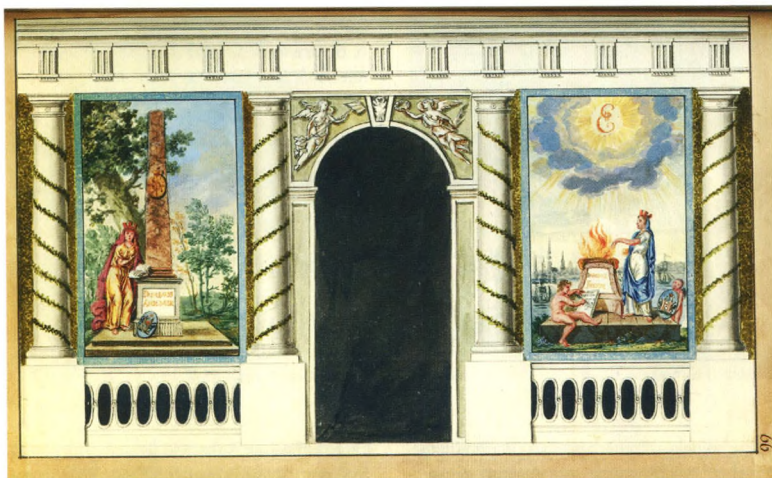
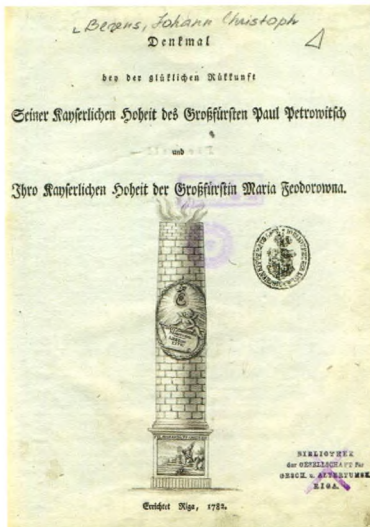
Marka Aurēlija kolonna (Colonna Antonina). Roma. Ap 180–193 p. Kr.

G. G. Kizerickis. Kolonna – bāka pie Rīgas Rātsnama. 1782. Tušas mazgājums.

Johans Kristofs Broce (Brotze, 1742–1823). Rīgas Rātsnama balkona iluminācija, sagaidot jauno Vidzemes ģenerālgubernatoru Nikolaju Repninu. 1793. Guaša.

18. gs. albumi saglabājuši Annas Joanovnas (1730.28.IV)⁷ un Elizabetes Petrovnas (1742.25.IV)⁸ kronēšanas svētku ainas; Katrinas II kronēšanu (1762.22.IX) atainoja 60 gadus vēlāk publicētu Mihaila Mahajeva oriģinālzinimējumu cikls⁹. Kronēšanas albumus sagatavoja Pēterburgas Zinātņu akadēmijas gravieru palātas meistari, un tie kļuva par unikālu bibliofilu vērtību, pildidami absolūtās varas medija lomu. Kronēšanas albumi bija nozīmīga diplomātiska dāvana un monarha labvēlības zīme pietuvinātai personai, tie nostiprināja svētku norišu kanonus arī ikonogrāfiski. Latvijas iespaiddarbi – kā atsevišķi izdevumi, tā periodika – sniedz pietiekami daudzveidīgas ziņas par nozīmīgāko ceremoniālu norisēm. Svinību aprakstu izdošana bija prestiža jautājums, un dažos gadījumos tas tika iespiests pat uz zida¹⁰ un rotāts ar oriģinālzinimējumiem¹¹. Tomēr vizuālās liecības ir saglabājušās neliela

skaītā. Gandrīz nekas nav zināms par darbu izmaksām, dekorāciju autoriem un izpildītājiem. Krievijā pēdējos gados aizstāvētas vairākas disertācijas un publicētas monogrāfijas, kas aplūko svētkus.¹² Pētījumos ir aplūkots valdnieka ierašanās pilsētā ceremoniāls¹³, kulturologi un sociālantropologi runā par pilsētas biogrāfiju, pilsētas individualitāti, tās mentālo karti ar robežām, identifikācijas zīmēm, atskaites punktiem¹⁴ un pilsētas garu¹⁵ – genus loci. Publikācijas risina gan vispārējās, gan mākslas un kultūras vēstures jautājumus¹⁶. Pētījumi aplūko arī absolūtās varas prezentācijas tradīcijas.¹⁷ Pilsētvidē veidoja skatuvi, uz kuras norisinājās ceremoniāli un svētki, bet pilsoņi un iedzīvotāji bija publika un dalībnieki reizē; tā svinīgo valdnieku ierašanās procesu jeb adventu interpretē Peters Johaneks un Angelika Lampena. Visas ceremoniālās darbības, tostarp svētku sakarā realizētās būves un dekorācijas, apliecināja

politisko, juridisko un sakrālo elementu simbiozi. Klātesošie svinēja valdnieka ierašanos gluži kā kristīgā draudze sakramentus, tika izmantoti politiskās varas instrumenti (gvarde, ieroči, triumfi) un juridiskie akti – valdnieka slavināšana, zvērestī, arī atslēgu nodošana.

Rīgu ikreiz greznoja īpaši izgatavotas svētku dekorācijas un iluminācijas¹⁸, kas ir ēku dekorēšana ar gaismekļiem jeb izgaismošana; bet ne tikai. 18. gs. tā apzīmēja visu dekoratīvo ansambli: gan īpaši radītas būves (triumfa vārtus, piramīdas, kolonnas, vāzes, stēlas, upuraltārus, kuģu un laivu modeļus), gan transparentus, panno un dekoratīvus uzrakstus pie ēku fasādēm, tāpat florālūs dekorus, izgaismojumu, lanternas, stikla rotājumus, liesmojošas vai zeltītas monogrammas, karogus, sarkano tūka paklāju uz trepēm. Tā 1776. gada augustā par godu tronmantniekam Pāvilam Petrovičam sarkans paklājs sedza Rīgas Melngalvju nama trepes no ielas līdz pat zālei¹⁹, un, ierodoties Katrinai II²⁰, pa logiem lika izkārt tepikus, tapetes un segas.

Atmiņas liecina, ka 1860. g. 1.–5. augustā, kad Rīgā uzturējās tronmantnieks Nikolajs Aleksandrovičs ar brāli, piecpadsmitgadīgo lielkņazu Aleksandru Aleksandroviču (vēlāk Aleksandrs III), «Pils iela, kas garām biržai veda uz gubernatora laukumu, bija pārvērtusies bezgalīgā zālē ar sienām pāris stāvu augstumā un griestiem no daudzkrāsainiem audumiem, kas bija pārmesti no vienas ielas puses uz otru»²¹. Audumi tika plaši izmantoti arī četrus gadus agrāk, kad Rīgā bija ieradies imperators Aleksandrs II²².

Pilsētas vārti, ielas, atsevišķi nami (Melngalvju nams, Zilās gvardes nams, gilžu nami kā tirgotāju un amatnieku kopienu simboli, baznīcas kā sakrālās pilsētas kodols, Rātsnams un gubernatora pils kā laicīgās pārvaldes simboli), laukumi, parki, Rīgai tik īpašais, par brīnumu dēvētais Plostu tilts bija kļuvuši par svētku norišu arēnu, skatuvi un arī kulisēm; daudzas reizes, simtiem gadu garumā. Iluminācijas programmā ietilpa arī labiekārtošanas darbi: tā, gaidot Katrinas II vizīti, tika nojauktas dažas neglītas būves, pārlīkts bruģis un nobalsinātas ēkas. Ceremoniālos katrai pilsoņu grupai bija sava loma: jaunavas kaisa ziedus, skolnieki dzied, pilsoņu gvarde pavada karieti utt. Visvarīgāko norišu vieta bija triumfa arka jeb goda vārti. Angelika Lampena uzsvērusi, ka, ienākot pa tiem, monarhs apliecina savu varu un to, ka viņš pārņēms pilsētu savā pārvaldībā. Pilsoņi savukārt pie vārtiem kā pilsētas pašapziņas simbols padevīgi sagaida valdnieku un nodod viņa rokās pilsētas atslēgas kā pārvaldes tiesību simbolu²³. Te jāatceras, kā Pētera I feldmaršalam Šeremetjevam pasniedza iekarotās Rīgas zelta atslēgas 1710. g. 7. jūlijā²⁴, tā Katrinai II pie Smilšu ielas triumfa arkas pasniedza astoņas pilsētas vārtu atslēgas, ko viņa saņēma no birģermeistara un ar simbolisku žestu atdeva. Impērijo laicīgo svētku un ceremoniālu tradīcijas Krievijā tika iedibinātas 18. gs. sākumā, to iniciators bija Pēteris I, kurš vēlējās

iedzīvināt savā valstī Eiropā pieredzēto. Pēc imperatora rīkojuma viņa uzvaras Ziemeļu karā tika svinēta ar triumfa gājieniem, kuru gaitā karaspēks-uzvarētājs ienāca pilsētā cauri tās vārtiem un tika godināts, ejot cauri vairākām īpaši būvētām triumfa arkām. Mākslas vēsturniece Tjuhmeva, kas pētījusi Pētera I laikmetu, raksta, ka pirmie Pētera uzvaru triumfi rīkoti 1699., 1702. g. sakarā ar uzvaru pie Noteburgas, tāpat 1704. g. sakarā ar uzvarām pie Tērbatas un Narvas un 1705. g. par godu Jelgavas ieņemšanai. Grandiozs triumfs sarīkots 1709. g. 21. decembrī, caram ierodoties Maskavā pēc uzvaras Poltavas kaujā: par augstmaņu (kņaza Meņšikova) un tirgotāju līdzekļiem tiek

būvēti septiņi milzīgi (32 m augstumā un 19 m garumā) triumfa vārti. Triumfa arkas Pēteris I lika būvēt arī provincē, tā 1704. g. Narvā, vietā, kur krievu lielgabali bija sagrāvuši pilsētas mūri, arku veidojis arhitekts Domenico Trezini. Pētera I stingrās prasības radīja grūtības, jo valstniekiem nebija pieredzes triumfa arku būvniecībā; reiz caram nācies triumfēt ārpilsētā, līdz meistari uzceļ goda vārtus. Goda vārtu mērķis bija valdnieka un viņa darbu **apoteoze, panegiriks**, patosa pilns slavinājums, kam kalpoja daudzveidīgā alegoriju, simbolu, emblēmu valoda – transparentu gleznojumu, uzrakstos, pieminekļos (elastīgi izmantojot un kombinējot kā antīko, tā kristīgo, vispārzināmo un lokālo) te rindojās tikumu alegorijas, varoņi, dievi, dabas parādības, spīdekļi, heraldiski motīvi utt. Tjuhmeva norāda, ka triumfa vārtu kompozīcija tika veidota pēc hierarhijas principa: centrā un augšā novietojā lielzīmēra gleznojumu – valdnieka apoteozi –, savukārt zemāk atradās paskaidrojoši panno jeb transparenti, kas veltīti konkrētā valdnieka sasniegumiem.

Pētera I, tāpat kā viņa pēcteču, laikā arku celtniecību uzdeva arhitektiem, savukārt ilumināciju ikonogrāfiskās programmas izveide, to uzrakstu sacere un dekorāciju realizācija bija Pēterburgas ZA kolēģiju pienākums. Tātad valdnieka apoteozes invencijām²⁵ tika piesaistīti visaugstākās kvalifikācijas meistari kā galvaspilsētā Pēterburgā, tā provincē. Lai cik aizraujoša lasāmviela ir katra atsevišķā pasākuma apraksti, tomēr tie nesniedz pilnīgu priekšstatu par 18.–19. gs. Daudzkrāt nav noskaidrojams minēto būvju lielumus, tapšanas tehnoloģiju izmaksas un materiāli. Var pieņemt, ka tās bija koka konstrukcijas ar polihromu krāsojumu, bet transparenti un panno glez-

noti uz audekla. Tomēr apraksti piemin arī dekoratīvus veidojumus no marmora, akmens kvadrīem un kīgieļiem, bāreljefus, koka un akmens skulptūras. Visvarīgākā svētku būve bija **triumfa arka jeb goda vārti**, kas Rīgā celti Katrīnai II (tris), Pāvīlam Petrovičam (1782), Aleksandram I (1815, 1818) - Aleksandra vārti par godu uzvarai karā pret Napoleonu, imperatoram Aleksandram II (1856, tris), troņmantniekam Nikolajam Aleksandrovičam (1860). Rīgā dažādos laikos tika uzcelti gan vienas, gan triju un pat četru ailu triumfa vārti. Reaģējot uz stilu nomaiņu, to formas jutīgi atsauca modes prasībām un pakļāvās baroka, rokoko un klasicisma stilistikai. Viens no visvecākajiem Rīgas triumfa vārtu atliekiem tapis 1740. gadā, Annas Joanovnas laikā. 1740. g. 6.-12. martā Rīgā svingi atzīmēja krievu-turku kara beigas un miera līgumu. Tam par godu rātsnama priekšā tika uzcelti četru ailu triumfa vārti, kuru apraksts un skice liecina par vizuāli piesātinātu un arhitektoniski complicētu būvi baroka gaumē²⁶. Piecas zaļumiem apvītas kolonnas veido arkādi, ko vainago trīsdalīgs

monumentāls gleznojums, kura centrā attēlots simbolisks tēls – Rīgas Komercija kā sievietes figūra, kas tur rīdzinieku siržu vainagā ietvertu Rīgas gerboni, tai fonā skats uz Rīgu, kurā izceļas Doma un Jēkaba baznīcas torņi ar gājīem. Centrālā gleznojuma augšdaļā divas spārnotas Famas nes valdnieces portretu. Kreisajā gleznojuma pusē redzama Slava un Uzcība, kas slavinā valdnieces monogrammu, un labajā pusē – Prieks, kas rāda laicīgajai Slavai ar olivzariem apvītu valdnieces monogrammu, un priecīgi Rīgas bērni, kas pie tām tiecas. Gleznojumu papildinājuši uzraksti latīņu un vācu valodā, vārtus dekorējušas vāzes, kurās degusi uguns. Par efektīgu Rīgas svētku pilsētvides elementu

Gustavs Gerhards Kizerickis (Kieseritzky, 1748-1819). Triumfa vārti Klīversalā pie Plostu tilta. Sānskat. 1782. Tušas mazgājums.

G. G. Kizerickis. Triumfa vārti Klīversalā pie Plostu tilta. Pretskats. 1782. Tušas mazgājums.

G. G. Kizerickis. Skuju un meiju dekorācijas Rīgas Sv. Pētera baznīcai. 1810. Tušas mazgājums.

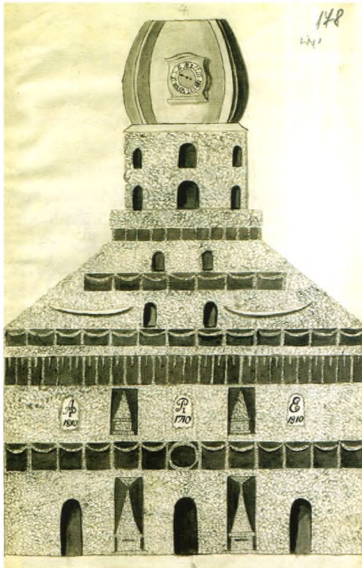

G. G. Kizerickis. Pēteris I uz Rīgas mūriem. Transparents Melngalvju namam. 1810. Tuša, zim.

kļuva **kolonnas**. Sakarā ar troņmantnieka Aleksandra piedzimšanas (1778.12.XII) atsoņu dienu ilgajām svinībām Rīgā uz rātsnama balkonā 1778. gada nogalē tika uzstādīta marmora kolonna²⁷, kas pēc rātskunga Johana Kristofa Bērens (*Berens*, 1729-1792) drosmīgās ieceres²⁸ atdarināja slavēno Romas Colonna Antonina²⁹ monumentu. Kolonnas attēls nav saglabājies (tas bija zudis jau pirms 1812. gada³⁰), bet apraksti izteiksmīgi liecina par projekta vērienu: 48 pēdas (apm. 15,5 m) augstā Rīgas kolonna bija novietota uz pjeDESTĀla, kas mūrēts no akmens kvadrīem, kolonnu vainagoja akmens balustrāde, kolonnas galā – divgalvu ērglis un saulstari. Uz pjeDESTĀla bija akmens medaljoni ar valdnieku portretiem (priekšpusē – Katrīna II, lielkņazs Pāvils Petrovičs, tā sieva lielkņazene Marija Fjodorovna, labajā pusē – Pēteris I, kreisajā – Aleksandrs Ņevskis). Kolonnu pa spirāli apvija bāreljeji, kas atainoja Katrīnas II izcilākos darbus un sasniegumus likumdošanā³¹. Augsto, apgaismoto kolonnu varēja redzēt visā pilsētā, pat no tālienes, un tā bija patikusi arī ģenerālgubernatoram.

Apgalvojums, ka masīva un augsta akmens kolonna bija novietota uz rātsnama balkona, raisa izbrīnu. Jāsecina, ka 18. gs. vidū tapusi balkona konstrukcija bijusi visai pamatīga. Vēlreiz monumentāls dekors kolonnas veidoja greznoja Rīgu 1782. g. novembrī, kad troņmantniekam par godu rātsnama priekšā tika radīta no ķieģeļiem mūrētā **bāka-kolonna**, kuras galā dega uguns. Šis invencijas autors atkal bija rātskungs Bērenss. Apraksts vēsta, ka monumenta misija bija cildināt Katrinas II nopelnus drošas jūras tirdzniecības veicināšanā, tās panegiriskā programma diplomātiski, bet

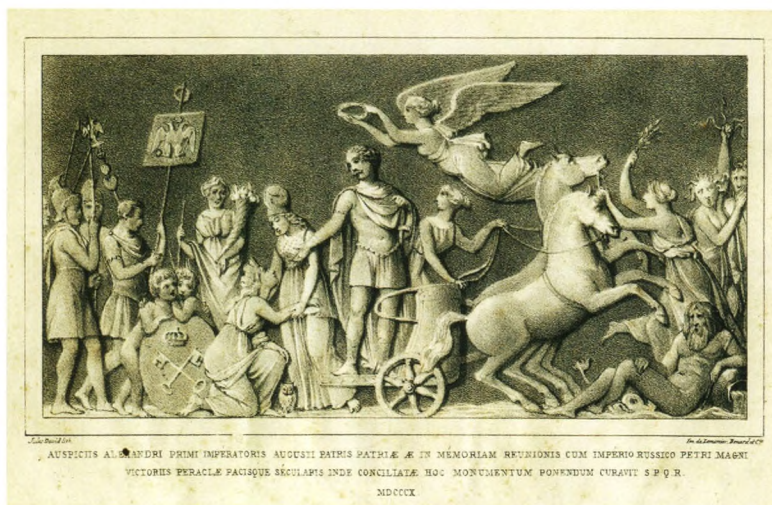

pārlicieši norādīja troņmantniekam uz Rīgas un Bērensu dzimtas nopelniem bruņotās neitralitātes un brīvas tirdzniecības līguma (1780) projekta izveidē. To apliecināja gan gleznojuma alegorisko tēlu izvēle, gan uzraksts: *Liberum esto! Frei sollen sie seyn, die Meere Gottes!*³², gan devīze, kas vēstīja, ka Katrīna II ir kā gaismeklis pasaulei. Rīgai nozīmīgās jūras un tirdzniecības tēmas pastāvīgi tika atveidotas dekorācijās. Pēc Bērensa ieceres par galveno objektu kļuš **kuģi**. 1777. g. decembra beigās, nākamā imperatora Aleksandra I dzimšanas dienas svinībās, Mārstaļu ielā kuģu ipašnieka Karla Bērensa (1725-1789) nama priekšā kā dekorācija tika uzstādīts liels krievu karakuģis ar krievu admirāļa karogu mastā un uzvilkām burām. Tas bija veiksmīgi pietauvojies ostā, krievu matroži sēdēja priekšmastā un svieda gaisā cepures, un bija gatavi izmest enkuru ar vārdu Alexander. Kuģniecības tēmai bija veltīta Pāvīlam Petrovičam Kliversalā pie plostu tilta uzbūvēto goda vārtu invencija³³, kas slavainā floti, tirdzniecību un Rīgas labklājību.

Grandiozos triumfa vērtus vainagoja kuģis dabiskā lielumā, tā mastos plīvoja Krievijas impērijas jūras karogs un Daugavā esošo valstu kuģu karogi, ap kuģi grupējās figūras – najādas, nimfas un tritoni – ar vainagiem, pilnības ragiem, ziedu vijām. Galveno, pret Pārdaugavu vērsto vārtu fasādi dekorēja troņmantnieka un tā sievas portreti ovalos panno, zem tiem nišās atradās divi altāri ar putti, bet visu vainagoja figūrāla kompozīcija divu najādu balstītā kuģa priekšgalā: Mīnervas krūšutēls ar Katrīnas II vaibstiem, tai abās pusēs putti ar ziedu vijām, kam bija lielkņazu Aleksandra un Konstantīna vaibsti. Uz kuģa galerijā bija spēlējuši mūziki. Pret Rīgu vērsto vārtu fasādi dekorēja Cerēras un Merkura figūras nišā, virs tām panno, kas cildināja Pēteri I un attēloja Holandē Sārdamā (Zaandam) cara būvēto laivu – Krievijas flotes aizsācēju. Vārti bija krāsoti zaļganā tonī, pilastri bija balti. Vārtu caurbrauktuves sienas klāja figurāli gleznojumi. Gandrīz visi svētku dekorāciju apraksti piemin **piramīdas** – baroka dārzu un parku mākslā zināmās triju vai četru skaldņu piramīdālās

stēlas uz piedestāla. To sānu skaldnes dekorētas ar alegoriskiem gleznojumiem un uzrakstiem, izgaismotas ar rotātas ar zaļumiem. Ādažu goda vārtu abās pusēs 1764. g. jūlijā stāvēja lapām apvītas piramīdas ar kroņiem galā³⁴; pie Zaļās gvardes ritmeistara Heidefogela nama Kaļķu ielā bija izveidotas velves zem pirmā stāva logiem, greznotas ar apgaismotām piramīdām un zaļiem kokiem pamišus. Divas piramīdas bija apgleznotas ar lauru zariem, trešā, vidējā piramīda – ar olīvzariem, starp kuriem bija vainags un pilnības rags³⁵; pie Zilās gvardes nama Mārstaļu ielā, Reimera nama priekšā, stāvēja četrdaļīga dekorācija (Gerüste): abās pusēs piramīdas, kuru galos labi apgaismotas valdnieces monogramma, pie pamata divgalvainais ērglis. Piramīdu sāni bija noslēgti ar aplocēm (Schwibbogen), tiem bija vāzes, un dekorācija bija apgaismota ar daudzām simtiem lampu, un tai bija divas egles³⁶. Vidzemes un Igaunijas ģenerālgubernatoram Nikolajam Reppinam par godu 1794. g. 14. janvārī Vidzemes ģenerālgubernatora Dž. Brauna dēls pulkvedis J. G. Brauns Rīgas pils

sanāksmju zālē lika uzstādīt izgaismotu (transparente) piramīdu ar Reņņa siluetu medaljonā; uz piedestāla bija lasāmi veltījuma teksti³⁷. Svētku dekorācijas nebija iedomājamas bez iluminācijām, proti - monumentāli dekoratīvās glezniecības darbiem jeb transparentiem, kuriem tika veidotas brīvstāvošas konstrukcijas namu priekšā. Alegoriskie gleznojumi rotāja arī triumfa arkas un stēlas, tos novietoja logos, durvju ailās, arkādēs un balkonos. Vairāki transparentu attēli parāda arī namu detaļas: Rātsnama portālu ar kolonnām un balustrādi; Zilā gvardes nama zili krāsoto portālu un zilos stūra rustus. Monumentālie gleznojumi bija kolektīvās atmiņas izpausmes forma, teritorija, kur sastapās vēstures mūza Klio un brīvās mākslas. Vai transparenta vēstījums bija diplomātiski un politiski pieņemams, rāda atgādijums ar namnieka Tartu akmeņkaļa Georga Melka (*Melck*, Мельк) 1764. g. 18. jūlijā Katrinas II vizītes laikā³⁸ pilsētā izlikto transparentu, kura saturs bija saistīts ar namnieku konfliktu ar rāti. Attēls rādīja, kā rātskungs sit ar nūju namniekam. Par apvainojumu Melks vēlējās vēstīt imperatorei un lūgt tās aizsardzību. Katrīna II uzdeva lietu izskatīt Vidzemes ģenerālgubernatoram Braunam. Melks bija tirāžējis transparenta attēlu un centies gravīras izplatīt, tomēr par savu iniciatīvu Melkam nācās ciest - viņu apšūdzēja par rātes apkaunošanu un draudēja ar izraidīšanu no pilsētas. Ar Katrinas II rīkojumu Melku atbrīvoja, tomēr paskvila tika konfiscēta, kas liecina, ka transparents pārkāpis paneģiriskā žanra principus un ceremoniālu. Broces kolekcijā saglabājis vienīgais zināmais gravīras pārzīmējums.³⁹ Svarīgākais svētku ilumināciju elements bija monarha portrets - kā tobrīd, tā agrāk valdošā. Ilumināciju apraksti piemin Anna Joanovnas portretu (1740), Katrinas II portretus (1762, 1764, 1777, 1782, 1826): stāvus (1764), sēdus troni ar visām

Bertels Torvaldsens (Thorvaldsen, 1770-1844). Aleksandra I apoteoze. Bareljefs par godu Rīgas iekļaušanas Krievijas impērijā simtgades svinībām. Mets. Roma, 1810.

☒ *G. G. Kizerickis. Transparents Rīgas Rātsnamam. 1810. Tušas mazgājums.*

☒ *Goda vārti Plostu tilta abos galos. Rīgas pils iluminācija. 1860. gada 1.-5. augusts. Litogrāfija.*

regālijām (1762, 1764), sēdus pie galda (1764); medaljonā (1777), gleznotu Minervas tēlā kā statuju (1782, pie Melngalvju nama), Pāvila Petroviča un Marijas Fjodorovnas portretus medaljonos uz kolonnas (1777), uz goda vārtiem (1782, domājams, pēc Aleksandra Roslīna portretu parauga), Aleksandra I, Nikolaja I un vairākkārtīgi aptuveni 50 gadu laikā - Pētera I portretus (medaljonā,

1777; gleznotu kā statuju, 1762, 1782; bruņās, 1810); Pētera I tēls tradicionāli apliecina ja monarha varas pēctecību un pārmantojamību⁴⁰. Rīgas dekorācijas bija attēlots arī Aleksandrs Ņevskis (1777), Jūlijs Cēzars (1762), Rjuriks (1862). Lielās gildes zālē svētku mielastam 1810. g. tika izveidota slavas zāle ar 23 Vidzemes pilsoņu portretiem un krūšutēliem un Krievijas valdnieku krūšutēliem. Monumentālajos gleznojumos tika izmantots pilsētas tēls: **Rīgas panorāma** 1740., 1764. - goda vārtos pie rātsnama, 1782. - dekorācijā pie Melngalvju nama; 1793. - rātsnama dekorācijā, 1810. - divos variantos rātsnama dekorāciju transparentos. Pilsētas panorāma tika rādīta tā, lai priekšplānā atrastos Rīgas brīnums - plostu tilts pāri Daugavai, kas pilna ar kuģiem. Ir tikusi attēlota arī Daugavas grīva no jūras puses (1782). Pilsētas panorāmu apdzīvoja alegoriski tēli - Pilsētas dieviete ar corona muralis galvā (1793, 1810) pie upuraltāra, ģeniji un putti; citreiz - Daugavas dievs (1764, 1782, 1810) kā bārdains, kails virs ar ūdens podu vai Neptūns pie Daugavas krasta (1782), virs pilsētas debesis varēja zeltā mirdzēt monarha monogramma, lidot impēriskais ērglis ar karogu vai pilnības ragu, kaisot zeltu pār pilsētu. Svētku noformējumā liela loma bija ne tikai arhitektoniskajiem un vizuālajiem elementiem, bet arī **uzrakstiem latīņu, vācu, vēlāk - krievu valodā**. Piemēram, triumfa vārtus 1764.15.VII greznoja daudzi dzejiski uzraksti, arī šie: «Tev atveras vārti un krūtīs; Ne puķes, o, ķeizārien, nē! Sirdis mēs tev kaisām priekšā. Skati nu pilsoņu uzticību, ko piecē tiesības un tirgošanās.»⁴¹ Īpaša nozīme tika piešķirta svētku **izgaismojummam**. Iestājoties naktij, pilsēta iegrīma tumsā, tāpēc gaismas efekti visus fascinēja, raisot sajūsmu un apbrīnu, daudz patiesāku nekā mūsdienās. Simtiem lampionu iezīmēja visu ēkas kontūru, laternas akcentēja kādu arhitektonisku detaļu vai apgaismoja transparentus, sveces spīdēja logos. Ridziniekiem nebija svešas

bijusi iecere pēc zīmējuma likt izveidot bareljevu (6-7 Reinas pēdas garu un uz pusi tik augstu), tas būtu ticis realizēts Karāras marmorā. Tomēr tā palika tikai kā iecere.

Liecības par Nikolaja I kronēšanas svētku norisēm Rīgā apkopojis Rīgas Sv. Jāņa draudzes mācītājs bibliofils Hermanis Johans Treijs (Trej, 1794-1849)⁶¹. Par dekorācijām policijas uzraugiem bija jāiesniedz detalizēti ziņojumi, kuru noraksti nonāca pie bibliofila. Treija krājumus piedāvā iespēju ne tikai lasīt aprakstus, bet arī redzēt transparentu metus. Gausā izstrādātie zīmējumi rāda gleznojumus, kas domāti katoļu priesteram namam pie Sāpju dievmātes baznīcas un Citadeles vārtiem, piecus plakātus ar uzrakstiem no konditora Delpa (?) nama logiem; visos zīmējumos jūtama klasicisma klātbūtne. Vislielāko interesi rada 16 gadu vecā Karla Teodora Rikmana (Rickmann, 1810-1847) košās krāsās gleznotais transparents sava tēva namam Pētera baznīcas tuvumā⁶². Nākamā Rīgas sadzīves skatu zīmētāja jaunības darbs apliecina panegiriskā stila

Karls Teodors Rikmans (Rickmann, 1810-1847). *Transparents Rikmanu namam. 1826. Gausā.*

1 Ибнеева Г.В. Имперская политика Екатерины II в зеркале ее путешествий. Москва, 2009, 469 с., ил. 2 Die Freude von Riga, oder Beschreibung der Ehrenporten, zum feierlichen Empfang... Catharina Alexiewna... Womit der Magistrat nebst der ganzen Bürgerschaft Allerhöchster Dero Einzug glücklich wünschend zu begleiten, allerunterthänigst sich beehret hat. Riga, 1764, 8 S., seit 5-6.Js. LUABR, inv. 261361/I; R218643. 3 Bunkse, Edmunds V. Ainau teorijas «jaunajā kultūrgēogrāfijā» un to pielietošana. No: Geoloģija. Vides ziņātne. LU 64. zinātniskās konferences referātu tēzes. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 25.-26. lpp. 4 Чешин, Евграф. ПУТЕШЕСТВИЕ ИМПЕРАТРИЦЫ ЕКАТЕРИНЫ II ПО ЭСЛЯНДИИ И ЛИВЛЯНДИИ В 1764 ГОДУ. Даугава, №5, 1993, с. 190. Publikācija internetā http://www.ruskiye.lv/ru/journalism/read/cheshin_ikaterina_i_pub/. 5 Dažādos izdevumos hronoloģiski secībā fiksējis Latvijas citvalodu nesapiedumu kopkatalogs. 1588-1830. Stērija A. Sast. Silvija Šiško. Rīga: LNB, 2013. 6 Explication des desseins ou d'une represente Illustration am allmännlichen erfreulichen Gedächtniß Festin Iuro Kayserl. Mayt: unserer Allergnädigsten Monarchin ANNA Joannovna höchst-geliebten Tröhnung, als am 28 Aprilis h.a. (1740). Roko. LUAB R, Brotze Livonica 2I, S. 299-305. 7 Opuscula coronatione eae velivnetia imperatricis et samoderzjicy versrossijskoj Anny Ioannovny. 1730. 8 Обстоятельное описание Торжественных Порядков благополучно шествия в царствующий град Москву и священнейшаго коронования Елизаветы Петровны. 1742. 9 Обстоятельное описание торжественных порядков благополучно шествия в императорскую оренбургскую резиденцию, боеспасаемый град Москву, и освещеннейшей коронования Ее Августейшей Величества Всереспектейшей Державнейшей Великой Государыни Императрицы Екатерины Второй, Самодержицы Всероссийской, матери и извоблительницы отечества; же происходило шествия 13, коронования 22 сентября 1762 года. [1827-1830]. 10 Zināms viens uz zida iespiests un ar krāsainu oriģinālattēlu gausā ilustrēts eks.: Illumination welche bey der glücklichen Zurückkunft Seiner Kayserlichen Hoheit... Paul Petrowitz und... Maria Feodorovna von der löblichen reitenden blauen Bürger-Compagnie angestellt worden durch ihren Cornet Peter Hermann Braunschweig. Riga: G. F. Keyl, 1782. LUAB R, R2362. Citi apraksti eks. iespiesti uz papīra. 11 Berens J. Chr. Denkmal bey der glücklichen Rückkunft Seiner Kayserlichen Hoheit des Großfürsten Paul Petrowitsch... Errichtigt Riga, 1782. [Mita: J. F. Steffenhagen, 1782] II. S. 311. LUAB R. 12 Piemēram: Похмеева Е. А. Искусство триумфальных врат в России первой половины XVIII века: проблемы панегирического направления. Прогресс-Традиция, 2005; Махотина А. Панегирическая программа и ее художественное воплощение в искусстве государственных празднеств эпохи Екатерины II (Москва, 2011); Зелов Д. Д. Официальные светские праздники как явление русской культуры конца XVII - первой половины XVIII вв. История триумфов в феерверках от Петра Великого до его дочери Елизаветы (Москва, 2002). 13 Ministeres universitates prof. Peters Johaneks izdevis rakstu krājumu Adventus: Studien zum herrscherlichen Einzug in die Stadt. Hrsg. von Peter Johaneck und Angelika Lampen. Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2009. 272 S. Google books. 14 Lynch, Kevin Andrew. The Image of the City. 1960. 15 Полякова И. А. Биография города: жизнь, история, судьба. Вопросы культурологии. 2011. №8. С. 24-28; Полякова И. А. Антропология места, или культурные метаморфозы genius loci. Вопросы культурологии. 2011. №10. С. 46-51. Лотман Ю. М. Город и время. Метафизика Петербурга. Петербургские чтения по теории, истории и философии культуры. СПб., 1993. Вып. 1. С. 84-92. 16 Похмеева Е. А. Искусство триумфальных врат в России первой половины XVIII века: проблемы панегирического направления. Прогресс-Традиция, 2005; Махотина А. Панегирическая программа и ее художественное воплощение в искусстве государственных празднеств эпохи Екатерины II (Москва, 2011); Зелов Д. Д. Официальные светские праздники как явление русской культуры конца XVII - первой половины XVIII вв. История триумфов и феерверков от Петра Великого до его дочери Елизаветы. (Москва, 2002). 17 Ministeres universitates prof. Peters Johaneks izdevis rakstu krājumu Adventus: Studien zum herrscherlichen Einzug in die Stadt. Hrsg. von Peter Johaneck und Angelika Lampen. Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2009. 272 S. Google books. 18 No Illumination (latīņu val.) dekorēti ar ornamentiem Durchreise lappusi. 19 Erklärung der bey der zweymaligen Durchreise (...) Paul Petrowitz und der Ankunft Iuro Hoheit, der (...) Prinzessin von Württemberg Stuttgart, Sophia Dorothea Augusta Louise in Riga von der löblichen Compagnie der schwarzen Häupter veranlasseten Illuminationen. Riga, 1776. 4 S. LUAB R, inv. 35135. 20 Rīgasche Stadtblätter, 1810, den 6. Sept., Nr. 36, S. 326. Tikā izdots rīkojums, ka tā jārikojas to ielu iedzīvotājiem, pa kurām valdniece ar svītu dosies. 21 Тамтцес С. С. Детство и юность великого князя Александра Александровича. Кнiza шестая 1859-1860, с. 238; <http://feb-web.ru/feb/rosarc/vka/vka-0052.htm>. 22 Пребывание Государыни Императрицы Александры Николаевны в Рязе, 25го и 26го мая 1856 года. Русский художественный листок, изд. В. Туммом. No. 23 (1856, 10 августа), с. 1-4; ит. 1. 23 Lampen, Angelika. Das Stadthor als Bühne, Architektur, Zemoniell. In: Adventus. S. 1-36. 24 Ceremoniāls noritēja uz īpaši būvēta piederība rāstulakumā. Tagad Seremeļevam nodots Rīgas atslēgas atrodas Maskavā, leroču palātā. 25 Rīevu tā laikā literatūrā ierasti lietots jēdziens invencija (no invencione itāļu val.) - izgudrojums, atradums. 26 Explication Deß Präsentierten Dessains in der Illumination auf den allerfreudigsten Tag wegen dem Ewigen Friedens Schluß Zwischen dem Russischen Imperie mit dem Ottomannischem. Pforte Vom Rīgischen Magistrat bey ihrem Ehrwürdigem Rathhauffe folgender Gestalt Vorge stellt wird. D. 6ten und 12ten Martii 1740. Roko. LUAB R, Broces kolekcija, Brotze Livonica, No. 23 Alexander Pawlowitsch Der Tag der Geburt Sr. Kayserl. Hoheit des Großfürsten gefeuer in Riga. In: Rīgische Anzeigen. Nr.1 (01.01.1778), S. 9-12; Berens R. Geschichte der Familie Berens in Riga. Riga: J.C.D. Müller, 1812, S. 25. 28 Berens R. Geschichte der Familie Berens in Riga. Riga: J.C.D. Müller, 1812, S. 25. 29 Monuments Romā, kas slavina imperatora Marka Aurelija uzvaras, ar 180-193 p. Kr., kolonas augstums 29,6 m, tās piedestalā sels 10-m. Var gadīties, ka Berēns fantāziju rosīnāja Carskoje Selo parka Lielajā dīķī uzstādīti Česmas kolonna (1776). 30 Zīmējums glabāties Bērēnu ģimenes arhīvā, sk. Berens R. Geschichte der Familie

Berens in Riga. Riga: J. C. D. Müller, 1812, S. 25. 31 Rīgische Anzeigen, Nr. 1 (01.01.1778), S. 10. 32 Ir brīval Tajābrīvī brīval, Dieva jārā. 33 Berens J. Chr. Denkmal bey der glücklichen Rückkunft (...) Paul Petrowitsch und Iuro Kayserlichen Hoheit der Großfürstin Maria Feodorovna: Errichtet Riga, 1782. [Mita: J. F. Steffenhagen, 1782]. II. S., 31. 34 Sk. Die Freude von Riga, oder Beschreibung der Ehrenporten... 35 BESCHREIBUNG DER Illumination... von der löblichen reitenden grünen Bürger-Compagnie, an dem Hause ihres Rittmeisters, Ernst Heydevoek, Aeltesten der Grossen Gild. Riga: [G.Ch. Frölich], 1764, 8 S. LUAB R, Broces kolekcija, konvolūts Vermische Schriften 14/12. 36 Illumination bey dem Allerhöchsten Aufenthalt... Catharina Alexiewna... von der löblichen reitenden blauen Bürger-Compagnie angestellt bey ihrem Cornet Reinhold Friedrich Reimers. Riga: [G.Ch. Frölich], 1764, 8 S. LUAB R, Broces kolekcija, konvolūts Vermische Schriften 14/11. 37 Piramida attelota vara gravirā Broces kolekcijā, sk. LUAB, Brotze Monumente V, 21. 38 Detaizēts pārskaits par Melka konfliktu atrodams: Ибнеева Г. В. Имперская политика Екатерины II, с.128-132; izraksti no Tartu rātes protokolē atrodami: Змюрдовский, И. И. Город Юрьев Лифляндской губернии в высочайший манифест 14 декабря 1766 года. Юрьев, [1909?], с. 174-178; PDF kopija Tartu Udr Database internetā, sk. <https://dspace.u.ee/handle/10062/48814?locale-attribute=de>. 39 Brotze Monumente III, 107. Viens gravīrēts eks. bijis arī Katrīnai II, sk. Ибнеева Г. В., с. 128. 40 Ибнеева Г. В., с. 333, 389. 41 Für Dich eröffnen sich die Pforten und die Brust: Nicht Blumen nur, O Kaiserin! Nein! Herzen streuen wir dir hin. Sieh hier der Buerge Treue, Das Recht und Handel sich erfreue. 42 Ausdrucks parka un Amora templa illuminačija rāda Robēra glezna (Représentation d'une dans les jardins du Petit Trianon) Kvīperas mākslas muzejā (Musée des beaux-arts de Quimper); <http://www.mbaq.fr/fr/musee-collections-ecole-francaise-17e-18e-siecle/oeuvre/fofe-de-nuit-donnee-par-la-reine-au-comte-du-43>. 44 Berens R. Die Geschichte der Familie Berens, S. 22-23. 45 Watson M. Fr. Beschreibung der von Unserer Durchlauchtigen Landeshererrschaft, am freudenvollen 19. November des Jahrs 1779, in (...) Mita... beherrten Illumination. [Mita: Gedruckt bey J.F. Steffenhagen, 1779]. 1810 J., seit S. A3. 46 Sonntag K.G. Rīgas Jubilaeums Feir im Julius 1810 für die Rīgische Stadtblätter beschreiben. Riga: gedruckt bei W. F. Häcker, 1810, 38 S., seit S. 35. 47 Thiel, Matthias. Unterhaltung auf den von vaterländischen Geschichte für die Jugend. Riga und Leipzig: Verlag von Eduard Franzens Buchhandlung, 1838, S. 270. 47 Par viņu sk. Kieseritzky, Harald. Die Familie Kieseritzky: Zweig Riga. 1911. S.3; LVVA, 1427 J., I apr., 8. l., S. 234 un S. 254 (ieraksti par saluālās nos, 1788, 1793); LVVA, 1427 J., I apr., 41. l., p. 43, nr. 41 (miršanas ieraksts 1819. II. VII); Kieseritzky, A. Brief und Ehnlständlicher Antritts- und Adreß-Calender auf das Jahr Christi 1785. Marienweder: gedruckt bey Johann Jacob Canter, 1785, Th. 1, S. 163. 40. Mahler, b. Meister. Gustav Gerhard Kieseritzky; im Stellingsschen Hause auf der Jacobsgasse; Bergmann B. Adress-Buch. 1790, S. 102; Mahler. Meister Gustav Gerhard Kieseritzky; Bergmann, Liborius. Rīgische Adress-Buch. Riga: J.C.D. Müller 1790, S. 102 (Mahler, Meister Gustav Gerhard Kieseritzky; Rīgische Adress-Buch, hrsg. von J.C. Schümann. Mita: gedruckt bei Johann Friedrich Steffenhagen und Sohn, 1810, S. 66 (Kieseritzky, Gustav Gerhard, Mahlermeister, gr. Königsstraße Nr. 64). Meisters

kanonus, ikonogrāfijas zināšanas un valdzina ar naivo un jūsmīgo attieksmi. Valdnieku vīzites un svētki rimto pilsētas ikdienas dzīvi pārveidoja, radot iedzīvotājos prieku, līdzdalības izjūtu un aizrautību, kas aizkustināja augstos viesus. Tomēr ne visi norāda atsaucās nevilgotajam jūtu izpausmēm; Katrīna II, kuru Rīga sagaidīja ar sajūsmu, bija secinājusi, ka «ļaudis gaidīja mani atbraucam no Jelgavas līdz pirmajai stundai pēc pusnakts, un, kolīdz ieradījās manu karieti, tad ar vivat pavādīja mani līdz manai mājai. [...] To rakstu jums tādēļ, lai parādītu, ka livonieši sāk pakļauties saviem uzvarētājiem».⁶³ Rīgas impērisko svētku tradīcijas gadsimtu gaitā apliecina, ka ceremoniālās norises, dekorācijas un iluminācijas veidoja multifunkcionālu un mākslinieciski daudzveidīgu, bet ideoloģiski vienotu, krāšņu un emocionāli iedarbīgu kompleksu. Ceremoniāls kopumā un atsevišķi tā elementi pilnībā pakļaujas panegiriskā žanra pamatprincipam, proti, valdnieka slavinājumam, tā varas un nopelnu reprezentācijai.

Rituāli, dekorācijas, simbolu un alegoriju valoda liecina, cik cieši augsto personu godināšanas izpausmēs bija saaudzis patriotisms, lojalitāte, diplomātija, radoša aizrautība un servilisms. Pārdomu vērts ir jautājums – ko stāsta Rīgas svētku dekorāciju simbolikas zemteksti? Kā pilsēta un tās iedzīvotāji sevi prezentēja? Vai noprotams, ka Rīga un ridznieki sevi redz kā likumības, labklājības, tirdzniecības, ticības un gara brīvības ideju nesējus, kā pašapziņus un vienotus kopienas pārstāvjus, vai simbolu valoda vērstā uz absolūtās varas nesēju glorificēšanu? Vai tā apliecina lepnumu par savu pilsētu un tās brīvo garu – ģenius loci? Kas ir kolektīvās atmiņas centrā – svētki, uzvaras prieks vai zaudējumu sēras... Tie provokatīvi jautājumi, ko arvien uzdod dzīvā vēsture. ▲

Publikācijas pamatā referāts, kas tika nolasīts LMA Mākslas vēstures institūta (MVI) rīkotajos 20. Borisa Vīpera piemiņas lasījumos «Gara 19. gadsimts Latvijas arhitektūrā un mākslā: Veltījums Rīgas pilsētas arhitekta Johana Daniela Felsko (1813-1902) 200. dzimšanas dienai», kas notika 2013. gada 17. oktobrī.

pieminēts Mazās gildes vēstūrē, sk. Brunstermann, Friderich. Die Geschichte der Kleinen oder St. Johannis-Gilde in Wort und Bild (...). Rīga: Litographie und Buchdruckerei Alexander Stahl, 1902, S. 254, 355, 358.

48 Berens J. Chr. Denkmal bey der glücklichen Rückkunft...; vienīgais signētais eks. LUAB. Misiņa bibliotēka, inv. Nr. 90129. 49 Saraksts un Kizericka skices LVVA saglabājušās divas, visai līdzīgos variantos, tās atrodas gan bij. Rīgas rātes arhivā kolekcijā (LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l.), gan bij. Vidzemes bruņniecības arhivā kolekcijā (LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l.); par šo informāciju pateicība LVVA pētniecin V. Kvasokovai un Dr. hist. M. Jakovļevai. Sarakstu sk. LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l., 81. lpp.; tāpat LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 178. lpp.; nedaudz atšķirīgas dekorāciju uzskaitījuma secība abos sarakstos. Dažu skīcu zīmēšanā līdzdarbojušās divas sievietes, kas acimredzot kopējušas vai pabeigušas sākmūksies, tās signētas ar vārdiem Pauline K. f. un Louise B. f. LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 182., 184. lpp.). 50 Piem., tā darīts, daudzās pilsētās un ciemos, sveicot Saksijas-Altenburgas hercogu Fridrihu; sk. Piere J. Fr.; Piere H. A. Einzug des Herzogs Friedrich in Sein neues Land. Altenburg, 1827, S. 11, 23-26, 35, 69, 122. Google books.

51 Превъвание Государя Императора Александра Николаевича в Пуде, (...), c. II]. Императора иерасанас аттѣлоа литографія; redzams plāts tilts un vārti ar karogiem, sk. Прездъ Его Величества Государя Императора [Александра II] в городъ Ригу 25 мая 1856 г. Рѣс aculiecinieka Jūlija Gotfrida Zigmunda (Siegmund, 1828-1909) skices zīmējais Vilhelms Timms (Timm, 1820-1895). 52 LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l. (Sākularfeier betr. Acta (Unterwerfung unter Russland. 1810), 76. lpp.; sarakstu (nedaudz citā secībā) sk. arī LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 17. lpp. 53 LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l., 84. lpp.; LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 175. lpp. 54 LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l., 83. lpp.; LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 173. lpp. 55 LVVA, 673. f., 1. apr., 764. l., 82. lpp.; LVVA, 214. f., 6. apr., 58. l., 177. lpp. 56 Piem., F. H. Millera medaļu par godu Ninsances iemēsšanai 1703. l. V (1705) un medaļu par godu Krievijas uzvarai pār Prūsiju, 1756. 57 Zināmi vairāki G. G. Kizericka oriģinālmēģinājumi guasā, piem., Broces krājumā LUAB (Brotze Monumente X, 137 skats uz Česu pili); Brotze Monumente X, 147 (Gūtmanja ala pie Turaidas pils, 1813); arī optiekāra J. Fosa albumā (LNMM, Z-2955 12: (de)delainavapastorālē ar ganu pāri, 1786). 58 Torvaldsena oriģinālskice tika nosūtīta uz Rīgu, to virsmācītājs K. G. Zontāgs bija saņēmis tieši svētku dienā; acimredzot, tā nav saglabājusies. Zināmas 2 vēlāk tapušas litogrāfijas, ko izgatavojis Karls Fridrihs Hausvalds (Rīga, 1836) un Žils Davids (Parize, 1838). Apraksts un Hausvalda litogrāfija publicēti: Der Jubelbeifer der Unterwerfung Livlands unter den Russischen Scepter, begeben an der Tiber (hierzu eine Steindrucktafel). Das Inland, nr. 2 (1836, den 8. Januari), Sp. 27-30, 1 Bl. Grav. Davida litogrāfija ievada M. Tila grāmatu jauniesiem: Thiel, Matthias. Unterhaltungen aus der vaterländischen Geschichte für die Jugend. Riga und Leipzig: Verlag von Eduard Franzens Buchhandlung, 1838, Frontisp. 59 Romano Dž. Tita un Hēsijaja triumfs. Ap 1537-1540. E., k. Luvra, Parize. 60 Rēni R. Vēlpa triumpfs. Ap 1614. Freska Palazzo Respigliosi Romā. 61 Krönungsfest Nicolaus I. Riga, den 2-4. September, 1826. Kopsējums no H. J. Treija kolekcijas. LUAB, inv. nr. Rk 2848. 62 Turpat, Bl. 78. 63 Katrinas II vēstulē grāfam N. Paņinam (1764.14.VII, sk. http://www.russkijev.lv/ru/journalism/read/cheshihin_ekaterina_ii_publ/

Vilhelms Bārts (Barth, 1779-1852). Rīgas panorāma ar Plostu tiltu 1810. gada 4. jūlijā.

SUMMARY

IMPERIAL CELEBRATION DÉCORATIONS AND ILLUMINATIONS IN RĪGA IN 18TH-19TH CENTURY

Arrival of rulers was regulated by a ceremonial aimed at demonstrating unanimousness of the monarch, government and citizens. An important role in the ceremonial was assigned to decorative structures built in the honour of the event. Since country's incorporation in the Russian Empire in 1710 Riga, by help of special structures, had been welcoming emperors and marking dates of their birth and crowning.

Cannonades, music and bell ringing, flags, lights, fireworks and fir branch and flower garlands transformed the city. The most important place for events was triumph arches, or the gates of honour. Through entering them, the monarch confirmed taking the city under his or her rule. Citizens gave city keys to the monarch at the gate as the symbol of city self-esteem. The size, costs and materials of the structures cannot be clarified now. One may assume that they were polychromous wooden structures while panel paintings were made on cloth. Descriptions mention marble, bricks and wooden and stone sculptures as well. For monumental paintings Riga panoramic views were employed. Inscriptions in Latin, German and Russian were of importance, too. Celebration illumination was especially significant. At night the city fell into darkness, therefore light effects fascinated everyone arousing delight and admiration a lot truer than nowadays. Riga could experience Versailles illuminations, too, by help of graphic sheets and peepshow boxes.

The first large-scale night celebration in Riga was organised in July of 1764 when welcoming Catherine II; on her way to the raft bridge birch-boughs and lighted-up stelas formed an alley. Rigans were standing on the bridge shoulder to shoulder holding lanterns on long poles. Festivities transformed the placid daily city life, delighted inhabitants and moved the high guests. However, not all monarchs were responsive to these genuine expressions of feelings. Catherine II had made a conclusion in Riga that «people were waiting for me to come until the first hour after midnight; as soon as they saw my carriage they accompanied me to my home calling «vivat!»». She wrote this to count Panin in order to show Livonians submitting to their conquerors. The traditional language of Riga imperial celebrations shows that honouring expressions was an amalgamation of patriotism, loyalty, diplomacy, creative ardour and servility. One should carefully think it over whether Rigans see themselves as carriers of lawfulness, welfare, trade, faith and spiritual freedom, as self-confident and united community members, or, instead, their symbol language is focused on glorifying representatives of absolute power. AĪJA TAIMIŅA DR. PHILOL.